

Raadsvoorstel

Datum vergadering	: 28 september 2021
Registratie nummer	: GZDGWB/zaaknummer 214268
Voorstelnummer	: RV2021/090
Portefeuillehouder	: Rutger van Stappershoef
Bijlage(n)	: 1. Beleidsnota Erfgoedbeleid West Betuwe 2. Mentimeter 3. Tabel Beleidsvoornemens 4. Antwoorden op vragen enquête 5. Rapportage deel 1-2-3 (actualisatie) 6a. Kaartbijlagen archeologie 6b. Addendum vrijgegeven gebieden 6c. Kaartbijlagen landschap 6d. Kaartbijlagen bouwkunst & Stedenbouw
Onderwerp	: Beleidsnota Erfgoed West Betuwe

Onderwerp

Beleidsnota Erfgoed

Beslispunten

1. De Beleidsnota Erfgoed West Betuwe vast te stellen.

Inleiding

Op 1 januari 2019 fuseerden de toenmalige gemeenten Geldermalsen, Lingewaal en Neerijnen tot de nieuwe gemeente West Betuwe. Elk van deze vroegere gemeenten had haar eigen erfgoedbeleid en/of manier om met erfgoed om te gaan. Nu er één gemeente West Betuwe is, is het belangrijk deze verschillende situaties op elkaar af te stemmen. Zo ontstaat er eenheid in de gemeente.

Daarnaast zal per 1 juli 2022 de Omgevingswet worden ingevoerd. In deze wet komen tientallen vroegere wetten op het gebied van onze leefomgeving samen. De ruimtelijke ordening in Nederland wordt daardoor op een andere manier geregeld. Daarvoor moet de informatie waar de regels op gebaseerd zijn, actueel en compleet zijn. Daarna kunnen ook de regels zelf nieuw vormgegeven worden.

Inventarisatie/Proces:

Vanaf 2018 is het bestaande beleid van de drie gemeenten tegen het licht gehouden en vergeleken. In 2019 is vervolgens gestart met het samenvoegen en aanvullen van de informatie die onder het erfgoedbeleid ligt. De informatie heeft nu dezelfde uitgangspunten voor de gehele gemeente West Betuwe. Deze uitgangspunten zijn vervolgens op kaarten verwerkt. Via de beeldvormende raad van 9 maart 2021 is de raad geïnformeerd over de uitkomsten van deze inventarisatie. Aan de hand van deze inventarisatie is een startnotitie geschreven. Deze startnotitie is in de beeldvormende raad van 16 juni 2021 behandeld.

Samen met de enquête en de opmerkingen vanuit de beeldvormende raad is het erfgoedbeleid opgesteld. In onderstaande tabel wordt op hoofdlijnen de uitgangspunten van het voorgestelde erfgoedbeleid samengevat.

Het erfgoedbeleid van West Betuwe

Archeologie

- Nader uitwerken van de omgang met het archeologisch bodemarchief, inclusief het verkennen van de noodzaak om gemeentelijke archeologische monumenten aan te wijzen
- Harmoniseren, actualiseren en onderbouwen van de vrijstellingsgrenzen voor archeologisch onderzoek bij ontwikkelingen
- Regulering van metaaldetectie

Landschap

- Harmoniseren, actualiseren en onderbouwen van de gebieden waar ontwikkelingen die het historisch cultuurlandschap onevenredig aantasten vergunningsplichtig zijn, tevens rekening houdend met de status van werelderfgoed (Unesco) voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie

Bouwkunst en stedenbouw

- Behoud van waardevol gebouwd erfgoed koppelen aan ruimere mogelijkheden voor gebruik
- Bescherming, minimaal: behoud van de huidige gemeentelijke monumentenlijst, daarnaast opnemen van de zeer waardevolle panden in het omgevingsplan
- Bescherming, minimaal: opnemen van de zeer waardevolle ensembles in het omgevingsplan
- Optioneel, geen dekking in huidige begroting: aanwijzen van nader te kiezen aantal nieuwe gemeentelijke monumenten (uit de lijst met zeer waardevolle panden), en daarnaast het opnemen van de waardevolle panden in het omgevingsplan
- Optioneel, geen dekking in huidige begroting: aanwijzen van nader te kiezen aantal gemeentelijke beschermde gezichten (uit de lijst met zeer waardevolle ensembles), en daarnaast het opnemen van de waardevolle ensembles in het omgevingsplan.

Breder erfgoedbeleid

- Het gebruiken van erfgoedkwaliteiten ten behoeve van toerisme en recreatie
- Het bijdragen aan oplossingen voor 'opgaven van deze tijd', zoals herbestemming van 'erfgoed in de knel', en maatschappelijke opgaven zoals duurzaamheid en energietransitie
- Het bijdragen aan onderzoek naar en behoud van onbekend maar voor de gemeente waardevol erfgoed
- Het stimuleren van het uitdragen van erfgoedkennis, onder meer op digitaal vlak
- Faciliteren in samenwerking op het gebied van erfgoed

Wat verandert er nu werkelijk?

Als we de huidige en nieuwe bescherming van erfgoed bekijken, zien we dat er voor archeologie onder de streep misschien nog wel het minst verandert. Er wordt aan een aantal spreekwoordelijke knoppen gedraaid om vrijstellingsgrenzen gelijk te trekken voor de drie vroegere gemeenten. Op de ene plek wordt het wat strenger, op de andere wat soepeler, maar gemiddeld genomen verandert er niet zo heel veel.

Voor landschap zijn de veranderingen iets groter, maar ook niet reusachtig. Dat heeft er vooral mee te maken dat ook nu al regels op het gebied van landschap voor een groot deel van de gemeente bestaan. Die worden nu vooral beter onderbouwd op basis van inhoudelijke informatie en ruimtelijk aangepast. Voor enkele gebieden, met name in de vroegere gemeente Neerijnen, worden cultuurhistorische landschapswaarden voor het eerst beschermd.

Van de drie disciplines zijn de veranderingen op het gebied van het gebouwde erfgoed relatief het grootst. Dat heeft er vooral mee te maken dat er buiten de monumenten om nu geen bescherming van gebouwd erfgoed (zowel individuele gebouwen als 'ensembles') in het bestemmingsplan bestaat. Onderzoek heeft aangewezen dat dat een belangrijke lacune is, en daar is ook een tekortkoming te zien ten aanzien van de wettelijke verplichting. Die bescherming moet dus in het omgevingsplan beter worden geregeld. De aanwijzing van nieuwe gemeentelijke monumenten is in een nader te kiezen omvang en fasering een eigen bevoegdheid met beleidsvrijheid voor de gemeente.

Participatie proces:

In verband met corona is het niet mogelijk geweest om fysieke bijeenkomsten te organiseren. Via een enquête onder stakeholders is input gevraagd voor het opstellen van het erfgoedbeleid. Tevens zijn er twee beeldvormende raden georganiseerd, waarbij ook de stakeholders zijn uitgenodigd. Tevens heeft op 10 juni 2021 nog een overleg plaatsgevonden met een afvaardiging van de historische kringen. De input is meegenomen bij het opstellen van deze visie.

Samenvatting

De voormalige gemeente Geldermalsen, Lingewaal en Neerijnen gaven op verschillende manieren inhoud aan het erfgoedbeleid. Met dit voorstel stellen wij een geharmoniseerd en een geactualiseerd erfgoedbeleid gemeente West Betuwe voor.

Besluitgeschiedenis

- Erfgoedverordening gemeente Geldermalsen 2017 verbindend te verklaren voor de gehele gemeente West Betuwe, 15 januari 2019
- Beeldvormende raad, 9 maart 2021 over de inventarisatie
- Beeldvormende raad, 16 juni 2021 over de startnotitie

Beoogd effect

Het erfgoedbeleid heeft twee doelen:

- Het erfgoedbeleid voor de hele gemeente West Betuwe op elkaar afstemmen ('harmoniseren');
- Het erfgoedbeleid geschikt maken voor de invoering van de Omgevingswet.

Argumenten

1.1 Het erfgoedbeleid moet worden geharmoniseerd.

De wet Arhi verplicht gemeenten na een herindeling dat beleidsdocumenten geharmoniseerd moeten worden.

1.2 *Het erfgoedbeleid sluit aan op internationale, landelijke en provinciale wetgeving en regels en de gemeentelijke erfgoedverordening.*

1.3 *Het erfgoedbeleid heeft beperkte gevolgen voor inwoners en ondernemers.*

Tijdens de beeldvormende raden zijn zorgen geuit over de gevolgen van dit beleid voor inwoners en ondernemers. Deze zorg kwam ook naar voren uit de enquête. In bijlage 4 wordt uitgebreid stil gestaan bij dit onderwerp. In hoofdlijnen zijn de volgende conclusies te trekken:

- Archeologie

Uitgangspunt is dat de verstoorder betaald. De meeste bewoners krijgen nooit direct te maken met een ontwikkeling waarbij archeologie speelt. Pas bij activiteiten waarbij de bodem wordt omgewerkt kan er sprake zijn van een archeologisch belang. Hoe kleiner de ingreep of het plan des te minder impact er is voor archeologie. De landelijke wetgeving geeft sowieso aan dat overal vanaf een vrijstellingsgrens van 100 m² onderzoek gedaan moet worden. De gemeente kan hier gemotiveerd van afwijken. Om deze reden is bij de inventarisatie de verwachtingskaart en beleidskaart geactualiseerd. Gebieden met een hogere trefkans hebben in het beleid van West Betuwe een vrijstellingsgrens van 500 m². Voor gebieden met een lagere trefkans lopen de vrijstellingsgrenzen op tot 5000 m².

Bij grotere ontwikkelingen, zoals de aanleg van woonwijken of bedrijventerreinen wordt in de regel archeologisch onderzoek gedaan. De kosten van dit onderzoek worden via de grondprijzen doorberekend aan de uiteindelijke koper.

Op basis van de inventarisatie zijn wij van mening dat er een evenwichtig vrijstellingenbeleid aan het archeologisch beleid ten grondslag ligt.

- Cultuurlandschap

In het oude beleid was al sprake van planologische regels waarbij landschapswaarden op verschillende manieren werden geborgd. Daarbij werden cultuurhistorische waarden niet altijd expliciet benoemd. De cultuurhistorie wordt een explicieter toetsingskader dan nu het geval is. Dit zal uiteindelijk vertaald worden in het omgevingsplan. Een dergelijke regeling betekent voor de inwoner dat een onderbouwing bij de aanvraag omgevingsvergunning explicieter een focus moet leggen op de erfgoedwaarden in het landschap. Bij doorgaans grotere ingrepen (woningbouw, natuurontwikkeling) betekent dit dat hier een extern onderzoek moet worden uitgevoerd. Bij eenvoudige ingrepen liggen de kosten voor een dergelijk advies op 1500 tot 2500 euro.

In de praktijk zal het betekenen dat voor de voormalige gemeente Geldermalsen er het minst verandert, en er voor Lingewaal met name in de kom op meer dan alleen de Nieuwe Hollandse Waterlinie getoetst moet gaan worden. Voor de voormalige gemeente Neerijnen, die maar beperkt 'Bro-proof' (Besluit Ruimtelijke Ordening) was en waar niet alle waarden in het huidige bestemmingsplan voldoende beschermd zijn, geldt dat er voor een relatief groter

gebied voor het eerst op landschaps- c.q. cultuurhistorische waarden getoetst zou moeten gaan worden.

- Bouwkunst en stedenbouw

In de huidige situatie zijn er verschillende uitgangspunten voor zowel de gemeentelijke monumentenlijst als de planologische bescherming van objecten en gebieden. Met het geharmoniseerd beleid wordt voorgesteld uniforme uitgangspunten voor de gemeente West Betuwe toe te passen.

Uit inventarisatie blijkt dat er meer gebouwen een beschermd status verdienen dan de huidige monumentenlijst. Het toevoegen van monumenten op de monumentenlijst is een voor bezwaar vatbare beschikking. Bij toekenning van de monumentenstatus zal bij een vergunningplichtige aanpassing of verbouwing een extra toetsingsmoment ontstaan door de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit aangevuld met een monumentdeskundige. Dit kan als een belemmering worden gezien. Aan de andere kant kan een eigenaar wel aanspraak maken op een monumentensubsidie. Daarnaast zijn aan de aanvraag van een omgevingsvergunning voor restauratie of aanpassingen zelf geen kosten verbonden.

Daarnaast is er een aantal beschermd dorps- en stadsgezichten aangewezen. Deze zijn van Rijksweg al beschermd. Ook hier vindt bij verandering een extra toetsingsmoment plaats door de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit, aangevuld met monumentdeskundige. Uit de inventarisatie blijkt dat het aantal beschermd dorps- en stadsgezichten uitgebreid zou moeten worden, bijvoorbeeld de oude stadskernen Heukelum en Asperen. Bij uitbreiding worden deze van gemeentewege beschermd.

1.4 Het uitgangspunt van het voorgestelde erfgoedbeleid is budgettair neutraal.

Voor erfgoedbeleid is binnen de begroting afgerond 60.000 euro beschikbaar exclusief archeologische ondersteuning van de regioarcheoloog (25.000 euro via contract ODR). De focus van het gemeentelijk budget ligt met name op het onderdeel bouwkunst en stedenbouw. Hier vallen de monumentensubsidies en de vergoeding van de monumentdeskundige van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit onder. Voor monumentensubsidies is een bedrag van afgerond 38.000 euro in de begroting opgenomen. Door dit gemeentelijke budget in te zetten kan aanspraak worden gemaakt op provinciale subsidie.

Kanttekeningen

1.1 Uit de inventarisatie blijkt dat er meer panden, beschermde gezichten en ensembles te beschermen zijn, waarvoor thans geen capaciteit aanwezig is en geen budget in de begroting is opgenomen..

In bijlage 3 is een tabel van beleidsvoornemens opgenomen. In deze tabel zijn optioneel het extra toewijzen van nog eens 384 gemeentelijke monumenten opgenomen. De kosten voor het aanwijzen van deze monumenten bedragen honderdvijfentwintigduizend honderdvijfentwintig (125.125) euro incidenteel en 84.258 euro structureel aan onderhoudssubsidie. De extra capaciteit voor vergunningverlening, handhaving en subsidieverlening moet nog nader worden bepaald. Daarnaast is het nog optioneel om 15 beschermd gezichten en 42 waardevolle ensembles aan te wijzen. De kosten hiervoor zijn 18.460 euro incidenteel. Voor vergunningverlening zal extra capaciteit afgenomen moeten worden bij de Omgevingsdienst Rivierenland (ODR).

Zoals in argument 1.4 is aangegeven behelst het beleidsvoorstel in beginsel een budgettair neutraal voorstel. Indien er meer monumenten, beschermde gezichten en ensembles beschermd moeten worden dient extra budget en capaciteit beschikbaar te worden gesteld.

Financiën

Het erfgoedbeleid is in beginsel budgettair neutraal. Ons college zal nog een uitvoeringsagenda opstellen. Voor 2022 hebben wij in de perspectiefnota de volgende acties opgenomen:

1. Beleidskader opstellen voor herbestemming kerkgebouwen (kerkenvisie) € 15.000,-
2. Onderzoeken van een verbod op metaaldetectie € 5000,-
3. Inventarisatie orde 2 panden € 2.500,-

Voor het opstellen van de kerkenvisie is vanuit de Rijksoverheid een subsidiebedrag van 75.000 euro ontvangen.

In tabel 3 zijn beleidsvoornemens opgenomen welke ook in de uitvoeringsagenda komen te staan. De financiële vertaling van deze uitvoeringsagenda wordt meegenomen in de perspectiefnota van 2023.

Communicatie

Na vaststelling van het beleid wordt dit beleid gepubliceerd.

Uitvoering/Planning

Nadat de gemeenteraad het erfgoedbeleid heeft vastgesteld zal door ons college een uitvoeringsagenda worden gemaakt. Via de perspectiefnota zullen wij indien nodig voor concrete projecten budget aanvragen. In bijlage 3 worden hiervoor al beleidsthema's genoemd.

Samen met de stakeholders (historische kringen) willen wij het erfgoedbeleid verder uitdragen aan de plaatselijke inwoners en toeristen.

Evaluatie

Om de twee jaar zal een periodieke actualisatieslag van de erfgoedkaart plaatsvinden. Om de vijf jaar zal een periodieke grote actualisatie van het erfgoedbeleid plaats vinden.

Risicoparagraaf

Risico omschrijving	Soort risico	Kans	Effect	Beheersingsmaatregel
Niet alle karakteristieke panden, gezichten en ensembles zijn beschermd	Kwaliteit fysieke leefomgeving	hoog	Karakteristieke panden, gezichten en ensembles kunnen verdwijnen door aanpassing of sloop.	In het uitvoeringsprogramma willen wij sowieso 383 waardevolle panden via een juridische vertaling in het omgevingsplan opnemen, zodat deze panden ondanks dat er geen monumentenstatus op zit toch beter worden

28 september 2021

Kenmerk GZDGWB/zaaknummer 214268

Pagina 7 van 8

				beschermd voor aanpassing of sloop.
--	--	--	--	--

Burgemeester en wethouders van de gemeente West Betuwe
de secretaris, de burgemeester,
Karen Coesmans Servaas Stoop

28 september 2021

Kenmerk GZDGWB/zaaknummer 214268

Pagina 8 van 8

Raadsbesluit

De raad van de gemeente West Betuwe;

gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 11 augustus 2021,

besluit:

De beleidsnota Erfgoed West Betuwe vast te stellen.

Aldus besloten in de openbare vergadering
van 28 september 2021, nummer 2021/090,

de griffier,
Koen Steenbergen

de voorzitter,
Servaas Stoop